

Respondeo, *neg.* assertum, quia ratio hominis et ratio animalis, et generatim quævis ratio specifica essentiam rei præ se ferens, non participatur diversimode ac secundum magis et minus, sed æque prorsus in omnibus individuis, quibus inest: sic nullus est homo, qui sit proprie magis homo quam alius, nempe melius vel perfectius possidens humanitatem, magis enim minusve perfecti dicuntur homines non ratione humanitatis, sed ratione adjectarum perfectionum. Ideoque dicendum est de ratione animalis, plantæ, etc. Quare falsa est objectionis sequela, et perperam urgetur contra propositam ex S. Thoma demonstrationem. Immo vero ex hac ipsa instantia desumptio confirmatio assertionis loco Majoris propositæ. Cur enim nec humanitas, nec animalitas, nec alia quævis ratio specifica in diversis individuis diversimode participatur, nisi quia individua ista sunt talia per essentiam suam? ex quo sequitur, quod ratio specifica, ubicumque sit, completa et perfecta esse debeat, non vero diversis gradibus participata. Atqui hinc e converso eruitur, quotiescumque formam aliquam aut perfectionem varie participatam invenimus secundum diversos ac limitatos gradus, illam non per essentiam suam existere, sed ab alio productam esse dicendam. Si jam humanitatem animalitatem et reliquas rationes specificas non in suo restricto et particulari genere perfectionis, secundum quod æque in omnibus reperiuntur, consideres, sed generalius, prout sunt modi quidam *essendi*, vel *bonitatis*, vel *perfectiois* (aut etiam *vitæ*, si sermo sit de variis generibus viventium), argumentatio nostra in illis totam suam vim retinet. Certum est enim, et homines et animalia et cætera genera et species rerum, diversum gradum entitatis, bonitatis, perfectiois, vitæ præ se ferre: unde quia *esse* vel entitas, bonitas, perfectio, vita diversimode ac limitate participatur in singulis eorum, in nullo eorum existit esse, nec bonitas, nec perfectio, nec vita per suam essentiam et imparticipata, sed ab alia causa producta. Et sic ex omnibus istis diversissimis rivulis ac participationibus *esse*, bonitatis, etc., concluditur existentia entis, in quo imparticipate et a se ac nobilissimo modo reperitur *esse*, bonitas, etc., quæ ad reliqua derivari queat.

31. Omitto aliud argumentum, quod *ideologicum* nonnulli vocant, et familiarissimum fuit S. Augustino (1), ex fundamento veritatis et possibilitatis æterno, necessario, immutabili desumptum. Nam omnia enantiabilia analytica, essentialia terminorum relationes præ se ferentia, sunt necessario, immutabiliter et æterne vera, etiamsi termini eorum realiter non existant, ut v. g. *homo est animal rationale; duo et tria sunt quinque*, etc. Cum ergo horum veritas non pendeat ab intellectu nostro, nec ab ipsa realitate objectorum, pendere debet ab aliquo ente reali, quod fons sit omnis veritatis et possibilitatis, et nomine Dei designatur. Verum quia nec tanta fulget evidentiâ istud argumentum, nec mora nobis suppetit omnia minutatim persequendi, lectorem mittimus ad auctores, qui fusius illud pertractarunt (2).

Ideologicum argumentum

ARTICULUS II

Probatur existentia Dei argumentis physicis.

32. Argumenta, quæ jam allaturi sumus, vocantur *physica*, quia versantur in materia Philosophiæ naturalis, quæ a veteribus *Physicæ* nomine nuncupatur: eademque appellari recte possunt cosmologica et psychologica, prout petantur ex materia propria *Cosmologiæ* ac *Psychologiæ*, quas partes esse naturalis *Philosophiæ* vel *Physicæ* veterum docuimus in *Logica* Majori.

(1) Vide S. August., *Confession.*, lib. 7, cap. 17; *de Trinitat.*, lib. 12, cap. 2; *de vera relig.*, cap. 20, seqq.; *de liber. arbitr.*, lib. 2, cap. 12; *Solitog.*, lib. 1, cap. 8, num. 15; *de Civit. Dei*, lib. 8, cap. 6, etc.

(2) Liberatore (*Theolog. natur.*, num. 9, *Denique existentia Dei.*), cl. Van der Aa (*Theolog. natur.*, propos. 10), cl. Hontheim (*Theodic.*, num. 216), Boëdder (*Theolog. natur.*, num. 77 seqq.). Cf. cl. P. Sanctus Schiffini (*Disp. Metaphys. special.*, vol. 2, num. 402). Videatur etiam cl. P. Lohousee, qui argumentum hoc non reputat efficax ad rem evincendam (*Theolog. natur.*, num. 101 seqq.).

§ I.—DEMONSTRATIO EXISTENTIÆ DEI EX MOTU RERUM
MUNDANARUM.

Status
quevis
declaratur.

Hæc est prima via demonstrandi Deum esse, a S. Thoma exposita in *Summa Theologica*. Prout vero *motus* accipiatur in sensu stricto et proprio vel latiori, qui quadrare generatim queat in actum et mutationem cujuscumque naturæ, etiam pure immaterialis, posset argumentum fieri plus minusve late patens atque ad dominium naturalis *Philosophiæ* perti- nens, vel ipsa quoque *Metaphysicæ* ingrediens confinia. Mihi placet argumentum restringere ad motum proprium et stri- ctum, quem in *Cosmologia* declaravimus (1), et cujus tres illæ sunt species, alteratio, augmentatio ac diminutio et motus localis (2); et de quovis horum motuum intelligi potest demon- stratio, quamquam quidam ad localem duntaxat videan- tur restringere. Cæterum argumentationem hanc ante S. Tho- mam adhibuerunt ad demonstrandam Dei existentiam quidam Patres, ut S. Gregorius Nazianzenus (3) et S. Joannes Da- mascenus (4), et ante omnes Aristoteles (5) et Plato (6).

33. PROPOSITIO 1.^a Multiplex, quem in mundo cerni- mus, motus, requirit existentiam primi alicujus motoris immobilis, vereque personalis, quem nomine Dei signifi- ficamus.

Ex motu
multiplici
mundi
probat
existentiam
Motoris immo-
bilis, quem
dicimus Deum.

Probatur. Mundana entia moventur. Atqui ubicumque adsunt entia mota, necesse est motorem aliquem immobilem distinctum ab ipsis entibus motis agnoscere. Ergo datur mo- tor immobilis, seu Deus.

Major constat manifestissima experientia, quæ in hac adspectabili rerum universitate perpetuum præ se fert vicis- situdinem motuum generationis et corruptionis, sive altera- tionum, sive augmenti et decrementi, sive localis mutationis,

(1) *Cosmolog.* num. 278, pag. 1002 seqq.

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 294, pag. 1034 seqq.

(3) Oratio 34.

(4) *Orthodox. fid.*, lib. 1, cap. 3.

(5) Arist., *Physicor.* lib. 7, cap. 1; lib. 8, cap. 5 seqq.; *Metaphys.* lib. 12, cap. 7. Cfr. S. Thomas, Toletus, Conimbricens., Sylvest. Mauri et alii interpretes horum locorum.

(6) *De legibus*, lib. 10.

qua et particulæ ipsæ corporeæ in se vibrant et agitantur, et moles ab uno ad alium locum transeunt. Quod et ipsi athei ac materialistæ concedunt, et profitentur, ac nemo sanus in dubium revocaverit.

Minor probatur. Omne quod movetur, ab alio movetur. Ergo illud, a quo mundana entia videmus moveri, vel move- tur ipsum in se, vel ita movet alia, ut ipsum penitus in se immobile permaneat. Si hoc postremum concedas, habeo in- tentum. Sin vero primum eligas, de illo alio iterum quæram, num sit immobile, an ab alio moveatur; nec consistam, donec veniamus ad ens, quod a nullo alio moveatur, ac cæ- tera moveat.

Principium illud, unde pendet tota Minoris demonstratio: *Omne quod movetur, ab alio movetur*, alibi probatum reliqui- mus (1), et breviter nunc probari potest, primo experientia, quia videmus reapse ea, quæ moventur motu sive locali, sive alterativo, sive augmentativo, ab alio determinari ad motum; et secundo ratione, quia *nihil idem est simul in actu et in potentia, respectu ejusdem; sed omne quod movetur, in quantum hujusmodi, est in potentia, quia motus est actus existentis in potentia, secundum quod hujusmodi. Omne autem quod movet, est in actu, in quantum hujusmodi, quia nihil agit nisi secundum quod est in actu. Ergo nihil est, respectu hujusdem, movens actu et motum; et sic nihil movet seipsum* (2). Cætera vero patent, neque enim proderit adversarii recursus ad infinitam seriem moventium, ut jam etiam vidimus in præcedenti ar- ticulo, quia etiamsi possibilis foret hujusmodi series infinita moventium, supposito primo motore immobili, certum est absurdam illam esse, eo non supposito. Nam moventia mota ita pendent ab alio motore, ut nisi prius moveantur ab eo, nequeant motum alteri imprimere: quare si omnia prorsus moventia forent mota, nullo præsupposito primo motore, nunquam potuisset motus inchoari (3).

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 309, pag. 1058 seqq.

(2) S. Thom., *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 13, *Tertio probat sic...*

(3) Vide S. Thom., t. p. quæst. 2, art. 3; *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 13.

Quod porro primus motor debeat esse ens personale, constat ex eadem probatione prioris partis, quia si omne, quod movetur, ab alio movetur, profecto primus motor immobilis dicendus est, distinctus a rebus per ipsum motis.

Argumentum
antropologicum.

34. Huc referri posset argumentum *antropologicum*, quod a quibusdam fit ex *entropia* vel *conversione energiarum*, in eo sita, quod ceteræ energie naturæ, docentibus Physicis, gradatim convertantur in calorem, calor vero ipse ad uniformem et æquilibrium in toto mundo diffusionem tendat. Hujusmodi porro series mutationum, qua energia thermica in calorem convertitur, et calor per omnia æqualiter diffunditur, dici solet interdum *processus mundi*. Ita ergo a quibusdam ex principio *entropiæ* vel ex *energiarum conversione* concluditur existentia Dei: «Ex principio entropiæ crescentis sequitur, calorem mundi ex conversione aliarum energiarum jugiter augeri, has autem minui; sequitur etiam mundum ad statum energie omnino dissipatæ et plane æquilibratæ magis ac magis accedere. Ergo processus, quo mundus quotidie mutatur, initium sumpsit in tempore. Nam si hic processus ab æterno curreret, æterno incremento calor mundi infinitus evasisset, quod est contra experientiam et sanam rationem. Item energia non thermica vel olim fuisset infinita, quod est absurdum, vel jam dudum tota in calorem mutata esset, quod est contra experientiam. Denique mundus vel olim a statu æquilibrii et energie dispersæ infinite abfuisset, quod est impossibile, vel jam nunc ad hunc statum dispersionis et mortis pervenisset, quod est contra experientiam.—Atqui si processus mundanus initium sumpsit, supra mundum Deus existit, auctor hujus processus. Nam aut ipsa materia cum processu initium sumpsit; aut materia, aliquando sine energia existens, postea energiam accepit, eamque non æquilibratam, sed ad processum dispositam; aut energia, quæ aliquando in mundo erat æquilibrata et dispersa et quasi retensa et relaxata, postea illam tensionem processui et evolutioni præsidendam ab extra induit. Si primum, existit, creator materiae; si alterum, est aliquid energie auctor supramundanus; si tertium, præter corpora existit ens, quod energiam ante dispersam et æquilibratam collegit, et tetendit, ut processus mutationum inciperet, et usque ad novum æquilibrium sive retensionem

decurreret. Ergo quidquid dixeris, supra corpora auctorem processus mundani existere fateri debes» (1).

Hic tamen argumento equidem non amplius insisto, quia eo reapse non videtur evinci nisi primus Motor, et ut summum Creator mundi, quia energie istæ caloris et reliquæ continentur sub motu physico, prout a veteribus intellecto: quare argumentum revocandum est quoad substantiam ad illud, quod ex motu et ex entibus participatis conficitur. Suam tamen habere potest utilitatem pro scientiarum naturalium cultoribus, quibus res ob oculos proponitur sub terminis et ideis sibi magis familiaribus.

35. *Objic. 1.º* Primus motor debet movere intelligendo et volendo. Atqui intellectio et volitio sunt etiam motus quidam. Ergo primus quoque motor non movet alia, nisi quatenus movetur; ac proinde vel non est immobilis, vel ipsemet ab alio movetur, ac desinit esse primus. Quare si nostrum argumentum valet, sequitur vel repugnare primum motorem immobilem, vel saltem illum non movere alia intelligendo et volendo.

Objectiones
solutæ.

Respondeo, conc. Major., dist. Minor. Intellectio et volitio sunt motus quidam in sensu latissimo, *trans.*; in sensu strictissimo et maxime proprio, in quo nostra versatur disputatio restricta ad motum physicum, *neg. (2)* Et similiter *dist.* primum membrum consequentis, cetera *neg.* Primus motor in nullo sensu proprio dici potest *mobilis*, vel *se movendo* movere alia, quia omnis motus proprius importat mutationem ac transitum a potentia ad actum, qui primo et actualissimo entis metaphysice repugnat, ut magis patebit inferius: quamobrem nequit ad primum motorem applicari principium illud: *Quidquid movetur ab alio movetur*, quod non intelligitur de motu latissime accepto. Quod si sensu largissimo et valde improprio sumatur motus, quatenus etiam actum purissimum intellectiois et volitionis comprehendat, primus motor profecto *movet* hoc pacto alia *seipsum movendo*; non tamen *ab alio movetur*, quia in seipso habet totam rationem sufficientem talis motus, nempe intellectiois et volitionis. Et

(1) Cf. P. Hontheim, *Theodic.*, num. 339, apud quem plura, si lubet, require. Cf. cl. P. Boedder, *Theolog. natur.*, num. 105, 106.

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 278, pag. 1001, 1002.

propterea Plato, qui agnovit etiam Deum ut primum motorem, non posuit illum *immovilem*, sed talem qui *se movendo*, nimirum intelligendo et volendo, moveat cætera: nec tamen pugnavit cum discipulo suo Aristotele, qui Deum asseruit primum motorem *immovilem*; hic enim *immovilem* dixit respectu motus physici et proprii (1).

Instabis 1.º Intellectio et volitio, quamvis sint motus in latiori sensu, tamen important mutationem ac transitum de potentia ad actum; sunt enim operationes immanentes receptæ in subjecto intelligente et volente. Ergo quocumque demum sensu accipiatur principium, cui argumentatio nostra innitur, tota sua vi retorquetur in primum motorem, utpote qui, quamvis non physico, metaphysico saltem motu moveatur, nempe mutatur, operationem immaterialem intellectiois et volitionis in se recipiendo. 2.º Et declaratur amplius: nam intellectio et volitio, per quam primum movens moveret alia, vel est temporanea vel æterna. Si temporanea non potest non realiter mutari primum movens (quamvis non mutetur *motu physico*), nam recipit actum intellectiois et volitionis, quam prius non habebat. Unde sic licebit argumentari: Sicut omne quod moveatur, ab alio moveatur, ita etiam omne quod mutatur seu de potentia transit ad actum, ab alio mutatur. Ergo primus motor, utpote qui transit ad actum intellectiois et volitionis, ab alio mutatur, ideoque desinit esse primus, atque adeo repugnat ipse conceptus primi motoris, si intellectio et volitio ejus in tempore cæpit. Vel si contendas, primum motorem posse ex seipso tamquam

(1) Sciendum autem quod Plato, qui posuit omne movens moveri, communius accepit nomen motus, quam Aristoteles. Aristoteles enim (Phys. III, l. c. 6) proprie accipit motum, secundum quod est actus existentis in potentia, secundum quod hujusmodi, qualiter non est nisi divisibilem et corporum, ut probatur in sexto Physicorum (t. c. 32). Secundum Platonem autem, movens seipsum non est corpus. Accipiebat enim motum pro qualibet operatione, ita quod intelligere et operari sit quoddam moveri, quem etiam modum loquendi Aristoteles tangit in tertio De Anima (t. c. 20). Secundum hoc ergo dicebat primum movens se ipsum movere, quod intelligit se, et vult vel amat se; quod in aliquo non repugnat rationibus Aristotelis. Nihil enim differt devenire ad aliquid primum quod moveat se, secundum Platonem, et devenire ad primum quod sit immobile, secundum Aristotelem. S. Thom. *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 13.

ex adæquato principio incipere se movere vera mutatione, idem dicendum erit de quolibet alio motore, ac proinde axioma illud, cui tota probatio nostra innitur, falsum est atque ad concludendum inefficax. Si vero ad effugienda absurda hæc ponas æternam intellectionem et volitionem, ab ipso primo motore cætera moveat, dicendus tibi erit æternus mundanus motus, ideoque et ipse mundus.

Respondeo ad 1.um *dist. antec.*: in ente creato ac potenciali, *conc.*; in ente a se ac purissime actuali, *neg.*, ut nunc suppono, et postea evidenter demonstrandum erit, neque enim omnia simul probanda sunt. Videlicet ex conceptu entis a se, quod existere jam ostendimus in præcedenti articulo, necessario sequitur, illud esse actum purum ac perfectissimum, ideoque immutabilem, non solum *motu physico*, de quo solum agimus in hoc articulo, sed quacumque mutatione etiam immateriali, quam importat in omni ente creato intellectio et volitio; ita ut ens a se nihil in se habere possit re distinctum a sua substantia, nihilque intrinsecum sibi amittere. Quare ab æterno cognoscit, et vult quidquid unquam in rerum natura fit, aut futurum est, cognitione ac volitione secum identificata; quod necessario asserendum esse, nec repugnare, sed e converso infinitam arguere talis entis perfectionem, suo loco demonstrabitur. Non ergo retorqueri potest contra primum motorem immovilem principium illud in nostra argumentatione assumptum.

Respondeo ad 2.um *concl.* disjunctivam dilemmatis propositionem, et eligo alterum membrum. Et ad ejus probationem *neg.* assertum. Intellectio enim ac volitio divina talis est efficacitatis ac perfectionis, ut non debeat illic suum sortiri effectum in actionibus ad extra, sed tum, cum ipsemet Deus liberrime decernit, ut sortiatur, qui sicut nec ipsa æterna intellectione ac volitione, ita nec externa positione motuum atque effectuum mundanorum nullam in se realem et intrinsecam mutationem recipit. Verum hæc suo loco declarabuntur, nunc enim probari et enucleari nequeunt, ne diffusissima minusque perspicua evadat existentie divine demonstratio (1).

(1) *Cir. Cosmolog.*, num. 78, 79, pag. 252, 254 seqq.

Objic. 2.º Si verum foret assumptum illud a nobis principium: *Omne quod movetur, ab alio movetur*, actum esset de omni operatione vitali ac libera; nam ut nos ipsi alibi docuimus, vita in actu secundo consistit in operatione immanenti, qua nimirum vivens *se ipsum movet*, unde vivens essentialiter constituitur per hoc, quod *se movere* queat (1). Id vero peculiari ratione exposcit conceptus libertatis, quæ essentialiter importat indifferentiam activam (2). Ergo vel nihil evincit hæc existentiae divinæ probatio, vel corrigendus conceptus vitæ ac libertatis.

Respondeo, *dist.* antec. Si verum foret principium illud ita intellectum, ut nihil possit totaliter se ipsum movere, vel plenam et adæquatam habere virtutem ac sufficientiam a statu potentiae transeundi ad actum, *neg.*; si verum foret ita intellectum, ut nihil possit seipsum etiam inadæquate movere, *conc.*, et *neg.* conseq. Nam quemadmodum non semel declaravimus, vitalis potentia et operatio essentialiter importat insitam et naturalem virtutem eliciendi operationem immanentem, ac proinde *se movendo*. Sed ex hoc nullatenus sequitur, quod virtus ejusmodi non requiratur, vel certe non patiatur, aliquam excitationem aut determinationem præviæ vel in se vel in alia prius operante potentia receptam, qua posita virtus illa prodeat ad immanenter operandum. Sic est quidem in homine virtus volendi ac libere operandi operatione immanenti, ac proinde *se movendo*, seu ex se efficiendo actum, quem in se quoque recipiat, quod est vitaliter operari; sed velle nequitiam poteris, nisi prius intellectus tibi rem, quam velis, proponat, et sic hujusmodi propositione intellectus movetur quodammodo voluntas ad actum; ipse etiam intellectus ad hoc proponendum voluntati movetur specie vel primo producta, vel excitata, et ad hanc speciei acquisitionem aut excitationem vicissim movetur per operationem sensus et phantasie, aut per priorem aliquem alium actum ejusdem intellectus secundum ea, quæ suo loco docuimus de excitatione sopitarum specierum ac de prima earum acquisitione: ipsi denique sensus ad primam operationem moventur ab objectis materialibus, quæ imprimunt species, et a variis aliis

(1) Vide *Psycholog.* vol. 1.um, num. 11 seqq., pag. 31 seqq.

(2) Vide *Psycholog.* vol. 1.um, num. 113 seqq., pag. 360 seqq.

causis, per quas in phantasie ac memoria thesauro asservate species ad novum actum determinantur. Verum ergoutrumque potest esse, et quod omne quod movetur, transeundo de potentia ad actum, ab alio moveatur, saltem inadæquate; et quod adsint naturæ viventes, quæ in vero aliquo sensu *se movent*, seu ex immanenti principio immanenter operentur (1). Verbo, mobile movetur motu non vitali, cum recipit in se actum extrinsecus impressum, ad quem efficiendum non concurrat active efficienter, sed tantum passive; movetur autem motu vitali, quando recipit in se actum, quem vere ex interna sua activitate producit, quamquam prius ad illum ponendum aliunde aliquo modo determinatum, vel motum sit.

Objic. 3.º Argumentatio nostra vim nullam habet, si ponatur motus æternus, ac mundus ab æterno existens. Atqui non omnino constat repugnantia æterni motus, et mundi ab æterno existentis (2), nec mundum motumque de facto temporaneum esse demonstratur, nisi supposita revelatione, atque adeo existentia divina. Ergo argumentum ex motu rerum mundanarum petitum saltem non certo rem evincit. Consequentia bona est, et Minor constat ex traditis in *Cosmologia*. Major vero probatur, quia eatenus quidquid movetur ab alio movetur, quatenus de potentia transit ad actum. Atqui si res mota est ab æterno, reapse nunquam fuit in potentia, sed in actu motus. Ergoposito motu rerum mundanarum æterno, evanescit prorsus vis allatæ probationis.

Respondeo, *neg.* Major. Ad probat. *disting.* Major. Eatenus quidquid movetur ab alio movetur, quatenus de potentia transit ad actum per realem distantiam durationis inter potentiam et actum interjectam, *neg.*: per insufficientiam rei motæ ad actum motus ex se solui habendum, unde reapse quantum est de se, est in potentia, et solum per virtutem alterius potest in actum transire, *conc.* Itaque de facto, et etiam de possibili, probabilius, ex probatis in *Cosmologia*, mundus temporaneus est: ideoque fuit per totam æternitatem in pura potentia et ad existentiam et ad motum; verum principium illud eodem modo valeret, etiamsi mundus et motus ejus ab

(1) Vide *Psycholog.* vol. 1.um, num. 13, num. 42, *objic.* 5.º

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 82 seqq., pag. 274 seqq.

aeterno extitisset. Nam mundus et ad existendum et ad motum, quantum est de se, est in pura potentia, ideoque sicut quodcumque producatur, eget creatore, ita quodcumque ponatur in motu, eget motore, sine cujus impulsu vel motione in pura potentia remaneret.

Objic. 4.^a Si supponatur motus rerum mundanarum procedere ex viribus essentialibus, cessat omnino necessitas motoris distincti. Atqui non repugnat ejusmodi suppositio. Ergo argumentum ex motu petatum ad demonstrandam existentiam Dei rem saltem certo non evincit. Major probatur, quia si motus proveniat ex viribus essentialibus, res mundanae non possunt ullatenus concipi in potentia ad motum, utpote qui ex illarum essentia fluit: quare ad explicandum motum confugiendum non erit ad externum motorem, sed res ipsae, per hujusmodi vires motae, essent primi motores, et in eo sensu immobiles atque immutabiles. Probatur etiam Minor, primo quia non est certo demonstrata realis distinctio virium et potentiarum naturalium ab essentia atque entitate substantiali rerum, prout apparet ex varietate opinandi inter ipsos Scholasticos, quamvis concedatur probabilius asserendam esse hujusmodi distinctionem in iis saltem entibus, quae subijci experientiae nostrae potuerunt (1). Deinde quia etiamsi in rebus, quas directe observare licuit, probabilior appareat praedicta distinctio, donec demonstretur absoluta repugnantia corporeae naturae secum identificantis vim activam secundum triplicem rationem motus physici, alterativi, augmentativi et localis, dubitare aliquis poterit, num prima elementa materiae viribus essentialibus praedita sint, puta attractionis, motus localis ac variarum affinitatum (sive omnes illae diversae sint inter se, sive ad motum tandem omnes revocentur), per quas tenuissima particulae vel atomi primigeniae nebulosae mutuis actionibus paulatim coaluerint in corpora, qualia nunc conspicimus, et varias in illis alterationes gignant et gyros per spatia aetherea cum mirabili phaenomenorum diversitate.

Respondeo. *neg.* Majorem, etiamsi transmillatur Minor, quae tamen falsa pariter est, sive falsitas ejus certo probari

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 365 seqq.; pag. 1230 seqq.; *Psycholog.* vol. 1.um, num. 38 seqq.; pag. 161 seqq.

queat, sive non. Ut vero vanitas objectionis magis pateat, duo in antecessum notabo: a) ipsam positionem primigeniae nebulosae, quam supponit objectio, non esse nisi meram hypothesim, non quidem in se repugnantem, si asseratur nebulosa illa creata a prima causa, talem tamen, quae demonstrari positive non possit: certum enim est, mundum hunc, qualis de facto existit, produci potuisse ex materia creata, sive in statu nebulosae, sive in aliis statibus possibilibus (1). Noto β) secundo loco, omissis nunc iis, quae scripta sunt contra reponentes omnem corpoream activitatem in motu locali (2), sententias Physicorum circa vires materiae scindi in duas partes, *mechanistarum* et *dynamistarum*: mechanistae ponunt materiam ex sua propria essentia prorsus passivam et inertem, ita ut nulla illi intrinsece insit activitas, sed tota quanta extrinsecus advenire debeat, quamvis semel receptam non possit, quantum est de se, abjicere, sed in perpetuum conservet. In qua sententia, ut vides, nullus est modus vitandi necessitatem motoris distincti, qualiscumque tandem sit ratio activitatis et motus extrinsecus impressi. Dynamistae ponunt activitatem materiae intrinsecus inhaerentem (sive tanquam elementum essentialia, sive instar proprietatis ab essentia dimanantis), per quam materia non quidem se ipsam moveat, sed alia, agendo in illa. Hinc jam plane vides, quam labile sit fundamentum objectionis, quae tota nititur in hac dynamistarum sententia. Sola enim ea supposita, singulae atomi ac particulae materiae dici possent, aliae alias, attrahere ad se, et sic gignere motum earundem, primo localem, et mox augmentationis, coeundo in unam massam, eamque jugiter augendo, atque etiam alterationis, modificando se invicem ope variarum affinitatum, quin recurrendum esset, saltem proxime ad hujusmodi motus, ad motorem extrinsecum distinctum ab ipsis particulis materiae vel primigeniae nebulosae.

Verum *demus* nunc haec omnia, quae tamen vera non sunt; *demus* res mundanas vel omnes vires essentialibus

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 75, pag. 242, 244, 248.

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 314 seqq.; pag. 1119 seqq.; num. 316 seqq.; pag. 1163 seqq.

instructas esse, vel aliquam certe illarum, unde mox in cæteras motus derivetur, sive localis, sive alterationis, sive augmentationis. Quid inde lucraberis? Nihil sane: 1.º quia ad hoc ut res quælibet, hisce viribus ac motu gaudentes, essent simpliciter primi motores, oporteret, ut in sua essentia haberent rationem sufficientem non solum illorum motuum, sed præterea etiam suæ ipsius existentiae, ac proinde essent entia a se; prius enim est esse, quam movere, vel moveri. Ergo quod non *existit* ex se, nec potest *ex se* actu movere, vel moveri; ac proinde requirit, ac supponit prius aliquid, a quo et *esse* et essentiam cum suis viribus ac motu accipiat. Ergo quæ non est a se, etiamsi ponatur in essentia sua habere rationem sufficientem motus, simpliciter et absolute non est primus motor; sed primus motor absolute ac simpliciter solum est ens a se, a quo procedunt et essentiae et proprietates viresque naturales; quo pacto etiam ipsa dimanatio proprietatum, quamvis proxime et immediate sit ab essentia, refundi tamen solet in causam efficientem ejusdem, tamquam in veram causam suam (1). Ergo etiamsi possibilis esset, vel daretur de facto aliqua res in mundo, essentialibus viribus cæteras movendi prædita, in hunc modum argumentari liceret: Vel ejusmodi res est ens a se, quod a nullo alio acceperit virtutem alia movendi, vel non. Si est a se, illa esset primum movens immobile, quod quærimus, de quo, ex eo solum quod sit a se, concludendum esset illud non esse corpoream aliquam substantiam vel entitatem, sed spirituales, ut nos inferius probabimus de Deo, cujus nunc existentiam demonstramus. Si autem non est a se, sive essentialis sit illi movere alia, sive non, tandem non erit simpliciter primus motor, sed necessario requireret existentiam entis a se, in quo sit prima ratio sufficiens ac fons motus aliorum. Vides ergo, quomodo non effugias suppositione illa tua necessitatem primi motoris a mundo distincti.

Præterea 2.º certum est atomis ac particulis illis materie nullam positionem vel locum in spatio esse essentialem, sed omnes omnino indifferentes. Atqui ut attrahere se invicem queant, et motum quemlibet inchoare agendo in alias, necesse

(1) Vide *Ontolog.*, num. 321, pag. 925.

est, ut certam et convenientem distantiam inter se habeant aptamque collocationem. Ergo saltem ad ejusmodi sortiendam collocationem requirunt actionem motoris extrinseci, quia sunt infinitæ infinite positiones atomorum nebulosæ in spatio, ex quibus nulla sequi potuisset attractio nec motus ullius generis.

3.º Præterea etiamsi constituantur singulæ particule in ea distantia et positione, in qua invicem agant, potest nullus sequi motus, si nempe omnes particule sint homogeneæ et æque distantes; tum enim singulæ a vicinis circumstantibus æqualiter in diversas directiones attraherentur: unde perfectum sequeretur æquilibrium (1). Ergo ne id contingat, necesse tibi erit agnoscere causam aliquam distinctam, motorem nimirum externum, quæ ex materia plus minusve condensata vel heterogenea centra quædam attractionis in nebulosæ massa apposite distribuierit, versus quæ moveri vicinæ atomi vel particule possent.

4.º Demum, adhuc etiam constitutis in nebulosa ejusmodi nucleis ac centris attractionis, necessarius prorsus est externi motoris interventus. Nam ratio nobis reddenda est non motuum quorumlibet, sed horum motuum, qui nunc de facto existunt in nostro systemate solari, quandoquidem ex

(1) «Ou vous supposez qu'à l'origine les atomes de la nebulose primitive sont également distribués dans tout l'espace, et que leur force d'attraction rayonne également dans tous les sens à l'infini; ou bien qu'ils sont inégalement distribués et condensés de manière à produire une direction prépondérante vers un ou plusieurs centres de l'espace. Dans le premier cas, tous les atomes étant égaux et homogènes: car on ne peut attribuer de forces différentes à des atomes naturellement identiques, s'attireront mutuellement d'une manière égale en tous sens, c'est-à-dire qu'ils se feront équilibre. C'est en effet un principe de physique et de mécanique qu'une masse homogène, soustraite à toute action étrangère, et soumise à des actions internes égales, s'exerçant également en tous les sens, demeure en équilibre. C'est donc un état primitif de stabilité absolue ou de repos, d'où le mouvement est incapable de naître. Vous avez ainsi rendu impossible tout mouvement, toute différenciation au sein de la nebulose primitive: l'évolution du monde ne commencera jamais sans un premier moteur qui vienne rompre cet équilibre, par exemple, en condensant les premières masses qui doivent devenir des centres d'attraction». Rev. Dom. Farges, *L'idée de Dieu*, pag. 77, 78.

hoc precise mundo et ex hisce motibus desumitur argumentum ad probandum Deum. Itaque in hunc modum argumentor: Etiam si apte distribuatur hujusmodi centra attractionis in nebulosæ massa, nunquam possent existere hi motus, quales conspicimus in nostro systemate solari per solas vires attractionis, nisi addatur particulis materiæ nebulosæ motus aliquis rotationis. Atqui motus nullus localis ejusmodi inesse potest materiæ, nisi extrinsecus imprimatur. Ergo rursus, ut horum motuum nostri systematis rationem reddas, agnoscendus tibi necessario est motor aliquis externus a tota mundana materia distinctus. Minor hujus argumentationis certa est ex Physicorum unanimi consensu pariter ac ratione: quia materia ex se indifferens est ad hanc vel aliam rationem motus, nec illatènis mutat suam essentiali, quocumque modo moveatur: ex quo sequitur, ut si quem habeat motum, extrinsecus illum accipere debuerit. Major vero probatur, quia si sola vis attractiva fuisset in particulis nebulosæ, hæc in unam massam coeuntes, quamquam potuissent aliquem motum acquirere, non tamen motus illos systematis solaris ordinatissimos et stables, quemadmodum docent peritissimi astronomi (1). Quæ cum ita sint, non solum veteres Philosophi

(1) Audiatur Faye, qui post relatam opinionem Emmanuels Kant, arbitrantis moleculas nebulosæ ruentes versus centrum offendere obstacula debuisse, ac proinde versus latera deviare, sic pergit. «C'est ici qu'est l'erreur: Kant aurait dû s'arrêter et se demander, comme Aristote, pourquoi des deux sens également possibles dans toute circulation, c'est justement le sens de droite à gauche qui a prévalu, en sorte que tout le monde solaire, le Soleil y compris, tourne dans ce sens. Devant cette question, Aristote naturellement embarrassé, s'est décidé pour le mouvement de droit à gauche, parce qu'il est le plus noble des deux. Kant s'est décidé pour ce même sens, sans savoir pourquoi. La vérité est qu'en rejetant comme lui toute idée (d'une impulsion et) d'un tourbillonnement primitif (imprimant un mouvement d'ensemble), et ne tenant compte, comme lui, que de l'attraction et des actions mutuelles des corpuscules de la nébuleuse, les mouvements de circulation, possibles également dans les deux sens, se produiront effectivement dans les deux sens à la fois. Parmi les molécules de cette vaste nébuleuse les unes prendront leur droite, les autres leur gauche; mais alors si vous considérez les aires décrites par les rayons vecteurs de toutes ces molécules et projetées sur un

motibus astrorum externam causam asseruerunt, sed sapientissimi quique astronomi et mechanici recentiores tenent contra Kantium, qui sola virtute molecularum attractiva contentus fuerat, necesse esse agnoscere in primævæ materiæ particulis motus rotationis ad rationem reddendam mundanæ cosmogoniæ ac sidereorum motuum (1).

Objic. 5.º Argumentatio petita ex motu rerum mundanarum multis etiam Scholasticis minus placuit, tum quia divulgatum illud, cui innititur principium, non ab omnibus

plan quelconque, ces projections, les unes positives, les autres négatives, parce qu'elles seront décrites en sens contraire, auront une somme rigoureusement nulle. Ainsi le vent la mécanique or cela ne ressemble pas du tout au système solaire». Faye, *L'origine du monde*, (2.e edit.) pag. 135. Et alibi: «Le système solaire est complètement isolé dans l'espace. On peut du moins le considérer comme étant soumis aux seules actions mutuelles de ses différentes parties. Or, si un pareil système avait été privé à l'origine de toute giration, la force de l'attraction suffirait à y faire naître des circulations plus ou moins complexes, mais ce système ne serait guère stable et finirait bientôt par se réduire à une masse unique. Ce qu'il y a de sûr, c'est que la somme des aires décrites par les rayons vecteurs des molécules autour d'un point, et projetées toutes sur le même plan, serait rigoureusement nulle. D'où proviendraient donc les girations gigantesques, toutes dans le même sens, qui forment le trait caractéristique du système solaire et qui en assurent la stabilité». Faye, *ibid.* pag. 127.

Similia scribit alter astronomus parisiensis Speculæ (observatorio), dominus Wolf: «En supposant la matière primitive en repos absolu, Kant est impuissant à expliquer comment ces amas pourraient circuler les uns autour des autres, sans se réunir en une masse unique.... Un pareil système d'amas dénué de vitesse initiale se rassemblerait forcément en une masse unique.... D'après Kant, dans chaque nébuleuse isolée, les actions intérieures (d'attraction) sont tenues pour suffisantes à produire un mouvement régulier de rotation de l'ensemble. Cette conclusion est absolument contraire aux lois de la mécanique: les mouvements actuels de révolution et de rotation du soleil et des planètes ne peuvent être que les équivalents, sans augmentation ni diminution, du mouvement de rotation communiqué à l'origine à la nébuleuse par une cause extérieure.... La nébuleuse de Laplace tourne avec la même vitesse angulaire que la condensation centrale, en vertu d'un mouvement original dont la cause non indiquée (par Laplace) est en dehors de la nébuleuse elle-même. Wolf, *Hypothèses cosmogoniques*, pag. 6, 19.

(1) Vide Rev. Dom. A. Farges, *L'idée de Dieu*, pag. 78 seqq.

admittitur; tum quia vel eo admissio, non desunt qui arbitrentur solum probari existentiam motoris alicujus a mundo distincti; ex hoc autem non licere illico inferre existentiam primi alicujus motoris immobilis et immaterialis atque improducti, quemadmodum observat Eximius Doctor (1), Conimbricenses (2) et alii post Scotum (3). Ergo argumentatio ista non videtur satis efficax.

Respondeo, *trans.* Major., *neg.* conseq. Nam hæc argumentatio, prout a nobis exposita est, certo et invicte videtur rem demonstrare, illamque habet egregiam utilitatem, quod directe expugnet materialistas, positivistas, evolutionistas et pantheistas, qui nolunt agnoscere ullum ens a se ullaque causam primam, distinctam a mundo vel primo ejus substrato et subjecto, quod varie ab æterno evolvat, ac successive manifestetur ex necessario nature nisu tendendo ad majorem ac majorem usque perfectionem. Argumentatio vero proposita evidenter ostendit necessitatem motoris externi a mundo distincti, ex quo proveniat prima impulsio sensibilibus istorum phenomenorum, et in quo proinde sit ratio sufficiens motuum mundanorum sive alterationis, sive augmentationis, sive etiam localium. Deinde principium illud, *omne quod movetur ab alio movetur*, probat absurditatem asserti materialistici ac pantheistici, secundum quod ens primum ex summe imperfectiōnis statu ad majorem jugiter perfectionem nititur; id enim perinde est, atque dicere, ens illud ex pura potentialitate transire ad actum sine alterius adminiculo. Argumentatio ergo prædicta cum egregia sit, tum habet peculiare momentum nostris præsertim diebus.

Quod porro probationes antecedentis objectionis attingit, in primis principium illud communissime accipiebatur ab antiquis Scholasticis tamquam universaliter verum, saltem relate ad motum physicum, in quo solo nos argumentati sumus; exceptiones vero ab adversariis allatæ partim aperte falsæ nunc deprehenduntur, partim commodissimam habent

(1) *Metaphys.*, disp. 25, sect. 1, num. 7 seqq.

(2) *Physicor.*, lib. 8, cap. 6, quæst. unic., art. 3, *Porro disputatio*.

(3) 1.º dist. 8, quæst. 4.

explicationem (1). Suarez autem et Conimbricenses alique non negant absolute efficacitatem argumentationis ex mundano motu petitæ; sed tantum contendunt argumentationem istam, ut omnes adversariorum evasiones intercludat, perficiendam complendamque esse ex principiis quibusdam metaphysicis, ac proinde principia sola *physica*, seu naturalis Philosophiæ, ac nominatim istud de motu, prout in hac scientia ex propriis tractatur, per se non sufficere, nisi in principiis metaphysicis fundentur. Et ratio illorum huc tandem revocatur: Argumentum ex mundano motu petitum per se non probat nisi existentiam motoris a mundo distincti. At ad probandam existentiam Dei non sufficit hoc solum probare, sed insuper motorem hunc esse *a se* et spirituale, et undecumque immobilem etiam quocumque motu minus proprio, etc. Nam posset atheus respondere, motorem mundi esse et ipsum creatum et ens contingens, v. g. angelum *navarcbum* aut motorem cæli, qualem communissime asserbant veteres (2), vel aliquid aliud simile, a quo tamquam a *proximo* duntaxat et *immediato* principio petatur ratio mundanorum motuum, quamvis deinde illud ab alio et alio sine fine originem ducat. Et hæc quidem atheorum responsio absurda est et insufficientis, inquit illi scriptores, sed absurditas ejus et insufficientia non probatur ex solis *principiis physicis*, sed ex *metaphysicis*, prout ab ipsismet fit adducendo illa argumenta, quæ nos in præcedenti articulo exposita reliquimus.

Quare dissensio Scholasticorum circa istam nostram argumentationem in hoc tandem posita erat, utrum probatio petita ex motu, prout a *Physico ex propriis* tractari potest, valeat ad dissipandas quaslibet atheorum objectiones, quin petantur suppetiæ ex materia metaphysica.

Non est mens nostra nec recentiorum scriptorum in concinnanda probatione diviniæ existentie disputationem cum istis secundariis controversiis miscere. Rem enim agimus cum atheis et impiis, quos expugnare contendimus, petitis ex quovis loco rationibus, quantum necesse est ad veritatem

(1) Cfr. *Cosmolog.*, num. 308, pag. 1056; num. 310, pag. 1062 seqq. Cfr. etiam, num. 311, pag. 1064.

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 32, pag. 70 seqq.

in tuto collocandam. Et adversarii quidem plurimi negant Deum verum ex principiis physicis, asserendo et motus mundani et sensibilibus omnium phenomenorum rationem sufficientem in ipso mundo inesse, et negando existentiam ullius entis extramundani, quod nomine Dei veniat. Quos invicta redarguit probatio ex motu desumpta. Quod si mox iidem adversarii vel alii respondeant, nondum evinci existentiam motoris extramundani, qui sit talis, qualis a catholicis probatur, videlicet motor *absolute primus*, etc., illos ex hac arce nova expugnabimus ope principiorum, quæ necessaria videantur ad præcludenda eflugia quævis, quemadmodum hactenus facere conati sumus in probationibus et in solutione difficultatum. In quo nec Suarez, nec Conimbricenses, nec cæteros Scholasticos reapse contrarios habemus: neque enim ob aliud vocamus nos *physica* argumenta in hoc articulo tractanda, quam quia versantur in materia naturalis Philosophiæ, sicut profecto versatur motus stricte sumptus vel physicus, et ordo hic mundanus, de quo jam dicendum est.

§ II. DEMONSTRATIO EXISTENTIÆ DIVINÆ EX ORDINE MUNDANO.

Celebritas hujus
argumenti.

36. Hoc est fortasse omnium celebratissimum argumentum apud SS. Patres et Scriptores antiquos: Hoc usi sunt sacre Litteræ (1), hoc Minucius Felix (2), Tertullianus (3), Dionysius Alexandrinus (4), Lactantius (5); hoc S. Athanasius (6), S. Dionysius (7), Clemens Alexandrinus (8), Sanctus Gregorius Nazianzenus (9); S. Gregorius Nyssenus (10),

- (1) *Sapient.* cap. 13; *Psal.* 18.
- (2) *Octav.* cap. 17 (apud Migne, *Patrol.* lat. tom. 3, pag. 284 seqq.)
- (3) *Advers. Marcion.* lib. 1, cap. 13 et 14 (apud Migne, *Patrol.* lat. tom. 2, pag. 260).
- (4) *Mign. Patrol. græc.*, tom. 10, pag. 1234 seqq.
- (5) *De officio Dei.* *Cfr. de ira Dei*, cap. 10.
- (6) *Contr. Gent.*, num. 25 seqq.
- (7) *De divinis Nomin.* cap. 7.
- (8) *Stromat.* lib. 5.
- (9) In orat. 28 et 34.
- (10) *De anim. et resurrect.*

S. Joannes Chrysostomus (1), S. Joannes Damascenus (2), S. Augustinus (3) et, ut cæteros omittam, S. Thomas (4); hoc Aristoteles (5), Cicero (6), Philo judæus (7) alique. Idem argumentum fuse atque erudite illustrarunt P. Ludovicus de Molina (8), P. Leonardus Lessius (9) et P. Theophilus Raynaudus (10); idem demum elapso sæculo pertractarunt Cameracensis episcopus, Fenelonus (11), et alii multi apud P. Salvatorem Roselli (12) et cl. P. Hontheim (13). Cæterum argumentum hoc a recentioribus vocatur *teleologicum*, seu petitum ex finalitate mundanorum entium, quia reapse finalitas hæc est quasi forma et anima ordinis mundi, diversa inter se uniens corpora partesque corporum, ut et apte omnia in se constituantur, et ad communem totius perfectionem et pulchritudinem atque unitatem in infinita propemodum varietate conspirent. Idem argumentum a veteribus ex gubernatione ac providentia rerum depromptum dicebatur; et optime sane, quoniam adspectabilis hæc reum universitas commendat, ac necessario vindicat sapientissimum et providentissimum gubernatorem.

37. PROPOSITIO 2.^a Ordo in mundo existens intelligi nequit sine summo aliquo sapientissimo ac potentissimo Governatore, quem Deum nominamus.

Ordo
mundanus
necessario vin-
dicat
existentiam
sapientissimi
potentissimi
Gubernatoris.

Probatur. Est in mundo plane admirabilis et constantissimus ordo. Atqui ejusmodi ordo auctorem et conservatorem

- (1) Homil. 10 in epist. ad Ephes., et de provident. etc.
- (2) *Orthod.* fid. lib. 1, cap. 3.
- (3) Epist. 118 ad Dioscor. (Migne, tom. 33, pag. 446) *Cfr. de Genes. ad litter.*, lib. 4, cap. 32 etc.
- (4) r. p., quæst. 2, art. 3, *Quinta via*.
- (5) Apud Cicero., *de natur. deor.* lib. 2, cap. 37.
- (6) *De natur. deor.* ibid.
- (7) Lib. 1, *de Monarchia*.
- (8) In 1.^{am} part. quæst. 2, art. 3, *Quarta ratio*.
- (9) *De providentia Numinis*, secunda et seqq. ration.
- (10) *Theolog. natur.*, dist. 5, quæst. 1, art. 6.
- (11) *Traité de l'existence et des attributs de Dieu*.
- (12) *Summ. philos.* tom. 5, quæst. 24, num. 1177.
- (13) Op. cit., num. 255, pag. 155.

sapientissimum potentissimumque vindicat. Ergo stat proposito.

Probatur Major per partes: *α) Est ordo plane admirabilis. Ordo*, docente S. Augustino, *est porium dispariumque sua cuique loco tribuens dispositio* (1): quare ceteris paribus eo mirabilior erit ordo, quo plura sunt elementa collocanda, ut per se patet, et quo aptius ea distribuuntur; nam quo plura sunt elementa, eo plures sunt etiam ineptæ collocationes possibiles, ideoque major difficultas idoneam aliquam excogitandi et exsequendi. Atqui innumere sunt in mundana machina partes, et nihilominus adest in illis sive seorsim et in se, sive universim et respectu ad totum spectatis, præstantissimus ordo: adest nempe egregius ordo particularis et universalis, quemadmodum satis pro modulo nostro probatum reliquimus in *Cosmologia* (2), nec propterea necesse est nunc eandem rem fusius declarare. Ergo prima pars Majoris certissima est (3). Probatur altera.

β) Est ordo constantissimus. Nam sive sidereos motus respicias, sive generationum corruptionumque vicissitudines, sive perpetuum stacionum cursum per singulos annos, sive demum proprias cujusque rei naturalis operationes secundum diversa adjuncta; ubique regnat constantia, ubique perennis uniformitas. Nimirum a tot annorum millibus eundem tenet semper cursum natura. Quin etiam si quando eventus aliquis portentosus consuetum virium legumque naturalium perturbavit ordinem, mox iterum ad pristinum statum fit reversio, ut verissime hic quoque dici debeat exceptio firmare regulam. Hinc enatæ sunt, et porro progredi possunt in dies scientiæ naturales, quæ nullæ profecto forent, sublata ordinis mundani constantia.

(1) S. August., *De Civitat. Dei*, lib. 10, cap. 13. In idem incidit definitio Ciceronis, qui ordinem dixit: *Compositionem rerum aptis et accomodatis locis* (*Cicer. De officiis*, lib. 1, cap. 40.). Cfr. *Ontolog.* num. 175, pag. 509 seqq.

(2) Vide *Cosmolog.* num. 24, pag. 53-50.

(3) Cfr. R. P. Hontheim, mundanum ordinem fuse ac minutatim describens (*Theodic.* num. 260 seqq. pag. 150 seqq.). Lucidissime vero atque eleganter idem præstat P. Tongiorgi (*Theolog. natur.* num. 31.). Lege etiam Rev. Dom. A. Farges. (*L'idée de Dieu*, pagina 125 seqq.)

Unum hic probe notatum velim, cum probatur existentia Dei, ex ordine mundano necesse non esse, ut demonstretur in omnibus prorsus et singulis rebus adesse ordinem; sed sufficit, ut in multis manifestissimus appareat ordo: sicut inter homines ipsos v. g., ut quis ingeniosissimus vel sapientissimus artifex certo judicetur, necesse non est, ut in omnibus operis partibus peritia et sapientia insipientibus innoscat. Ita ergo sufficiunt ea, quæ breviter ac summatim indicata sunt, ut ordo præclarissimus asseratur: et necesse non est, ut homo dignoscere positive possit sapientiam et ordinem relucens in unaqueque re singillatim. Et quamquam probata jam existentia Dei cunctarum rerum infinite sapientis creatoris, eo ipso probatum maneat, nihil non posse esse in mundo sapientissimum ordinatissimumque; id tamen nos ob nativam imbecillitatem ingenii ex sola rerum ipsarum contemplatione non possumus interdum cognoscere, quia ignoramus essentias et intimas illarum rationes.

Probatur Minor. Et primo quidem *α) ordo mundanum auctorem intelligentem demonstrat*, prout constat ex jam alibi demonstratis, cum ostensum est hujus mundi molitionem casui adscribi non posse (1). Nam si quisvis ordo ex paucis existens elementis nec valde complicatus, qualis cernitur v. g. in horologio, domo aliisve similibus artefactis, non ex communi omnium sensu existimatur casu existens, sed ab intelligenti opifice dispositus, multo minus casui tribuenda est immensa hæc et complicatissima mundi machina. Quod si tu aliter sentias, cave, id ne vocis proferas, quia vel nemo credit, vel habebis amens. Multo vero absurdus est, ordinem mundanum casu exitisse putare, si ejus constantia spectetur: nam infinita illa improbabilitas, ut hic ordo mundanus ex tot elementis vel semel exsurgeret absque ullius intellectus directione, crescit infinities, cum iterum et sæpius in dies et in horas eadem perpetuo a tot sæculis recurrit motuum alternatio, eadem vel simillima diversorum corporum positura, eadem in similibus adjunctis phænomena, eadem

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 54, pag. 162, 164, seqq., ubi recolli queunt, quæ in hanc rem fuse scripta sunt; necesse enim non est eandem sæpius repetere.

Ut istud argumentum ex ordine mundano petitur valet, a casu non est positum probare dari ordinem in omnibus prorsus rebus.

generationes et corruptiones, eodemque modo conformata organismorum compages, etc., etc. Ergo prorsus impossibile est, hæc omnia explicare sine intelligentia dirigente, quæ vel in ipsis entibus ordinandis sit, vel in aliquo extra res omnes ordinandas. Atqui in rebus ipsis mundanis nulla est intelligentia, quæ mundanum ordinem vel excogitaverit, vel exsequatur. Nam omnia mundana entia præter hominem carent intelligentia, homo vero non solum non potuit excogitare, nec exsequi mundanum ordinem, verum nec potuit per plurima sæcula nisi levissime intelligere, et nunc etiam post tot peritissimorum quorumque Astronomorum, Mechanicorum, Mathematicorum, Physicorum, Physiologorum... indefessa studia, vix est, qui paucas aliquot leges rudiorumque tanti operis rationem mente comprehendere valeat. Ergo necesse est, extra hunc mundum agnoscere auctorem et conservatorem intelligentem, qui naturas rerum omnium mundanarum viresque ac finales tendentias, quæ profecto negari non possunt ex alibi demonstratis (1), perspectas habens, suis quæque locis constitueret, omniaque in numero, pondere ac mensura disponeret (2), prout necesse erat, ut pulcherrimus hic ordo resultaret. Verum non solum intelligentem, sed

β) *Auctorem supra omnem modum sapientissimum demonstrat* ordo mundanus, primo quia eo major requiritur in ordinatore sapientia, quo plures sint res ordinandæ, et ordo constantior ac difficilior. Atqui res ordinandæ in hoc mundo, ut nuper notabamus, sunt plurimæ ac variæ, ordo vero constantissimus et aliunde difficilissimus, tum ratione virium diversarum atque inter se confligentium, tum etiam ob multitudinem combinationum dispositionumque ineptarum, quibus distribui et collocari partes mundi potuissent. Ergo... Præterea summe intelligens profecto ac sapiens auctor ille sit, oportet, qui opus tale excogitavit, confecitque, quod maxima hominum ingenia post plura sæcula vix rudi quadam atque imperfecta cognitione attingere potuerant, et cuius qui vel minimam partem diuturno studio ac labore paululum exploravit, maximus semper haberi a sapientissimis quibusque meruit.

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 87, pag. 295 seqq.

(2) *Sapient.* cap. 11, vers. 21.

γ) *Potentissimum denique auctorem esse persuadent mundanæ machinæ vires ingentes, immensa moles et magnitudo propemodum infinita.* Deinde ipsi eventus miraculosi cujuslibet generis, quos aut vidimus ipsi, aut in certissimis historiis legimus, manifeste proclamant potentiam alicujus moderatoris, cujus motui mare, ignis, venti, tempestates, omnia denique naturæ agentia obsecundant. Id quod aperte monstrat, mundanæ molis auctorem ordinatoremque corpora gubernare ac moderari, non solum instar sapientis artificis, res cunctas pro ipsarum indole ac finibus scite dirigentis, sed etiam instar absoluti domini ac summi imperantis, qui potest pro suæ consilio voluntariæ naturæ leges suspendere, totamque virtutem coercere, commutare, amplificare. Præclare itaque scripsit S. Augustinus: *Mundus ipsa ordinatissima sua mutabilitate et mobilitate et visibilitate omnium pulcherrima specie quadam modo tacitus et se factum esse, et nonnisi a Deo ineffabiliter atque invisibiliter pulchro fieri se poluisse proclamat* (1).

Quemadmodum porro argumentum hoc ex ordine universali totius adspectabilis mundi desumitur, possent alia similia desumi ex peculiaribus entibus, v. g. ex organismo viventium corporum ejusque evolutione, ex semine variisque vitalibus functionibus, ex belluarum instinctibus, ex phænomenis crystallizationis secundum constantes ac determinatos typos... (2); nam in hisce omnibus luce meridiana clarius elucet finalis tendentia diversarum partium ad unum certum scopum uniformiter conspirantium cum perfectissimo ordine. At tendentia hujusmodi finalis et consentanea mediorum dispositio et ordinatio ad præfixos propriis operationibus fines intelligi nequit sine directione intelligentis sapientissimique auctoris. In hunc modum elapso sæculo multa tractata sunt hujusmodi argumenta ex peculiaribus rerum mundanarum ordinibus; et Anglus Derham scripsit *Physico-theologiam et Astro-theologiam*, alii autem *Litæo-theologiam*, *Pyro-theologiam*, *Hydro-theologiam*, etc., prout videre est apud eundem Derham, qui catalogum confecit scriptorum, qui ex

(1) *De civit. Dei*, lib. 2, cap. 4.

(2) Cfr. *Cosmolog.* num. 87, pag. 266, 297.

particularium rerum consideratione divinam demonstrant existentiam (1).

Huc etiam jure revocaveris argumentum *thaumatologicum* vel ex miraculis petitum, quod modo innui, et recentiores nonnulli exponunt, ac dudum etiam usurpaverat P. Leonardus Lessius (2) alique. Negari enim nequeunt facta *historice certa*, leges naturæ causarumque mundanarum ordinem ac vires superantia, quæ ad invocationem entis cujusdam altioris, Dei, patrata sunt, quales sunt resurrectiones mortuorum, curationes morborum, etc. Ergo necesse est agnoscere causas ejusmodi prodigiorum efficientem, distinctam ab hoc mundo ac potentissimam, ex cujus nutu apparet totam hanc immensam mundi machinam dependere.

Difficultates
solute.

38. Objic. 1.º cum Emmanuele Kant. Etiam si concedatur inesse in mundo perfectissimum ordinem, adhuc non potest exinde saltem certo inferri existentia Dei. Nam α) argumentum istud tandem vim suam mutuatur ex analogia, quæ inter artis et naturæ opera intercedit: sicut enim artefacta postulant artificem, ita inferitur, quod mundano sordo requirat auctorem intelligentem. Atqui argumentum analogiæ nequit certam efficere demonstrationem. β) Præterea etiam si ordo mundi certo evinceret existentiam architecti sapientissimi, non probat præcise Deum, quippe qui non est solum ordinator mundi, sed etiam causa efficiens materiæ. γ) Ordo mundanus quantumvis perfectus asseratur, est tamen effectus finitus. Deus autem debet esse infinitus. Atqui effectui finito producendo sufficit causa virtusque finita. Ergo ex ordine mundano non potest satis demonstrari Dei existentia.

Respondeo, *neg.* assert. Ad probationem α) 1.º *neg.* Major., quia argumentum non nititur soli analogiæ, quandoquidem necessitas ordinatoris eadem est in quovis ordine, sive naturali sive artificiali: quare similitudo et exemplum artefactorum

(1) Vide P. Salvatorem Roselli O. P. (*Summa. philos. tom. 5, quæst. 24, art. 1, num. 1177*), P. Perrone (*De Deo, part. 1.^a, cap. 1, num. 10, nota*), et cl. P. Honthelm (*Theodic. num. 255*).

(2) *De Provident. Numin.*, nona ratio. Cfr. R. P. Blasius a Conceptione, *Metaphys* (quod opus ad complendum egregium cursum Complutensium Carmelitarum compositum fuit), disp. 9, quæst. 3, paragr. 6.

solum adducitur ad magis rem illustrandam. 2.º Negari quoque posset Minor, quia argumentum a simili, quando apparet manifeste rationem eandem vigere pro utroque similitudinis extremo, potest etiam rem evincere.

Ad probationem β) dici potest, quod de argumento petito ex motu dictum est. Ordo mundanus evidenter demonstrat auctorem et gubernatorem a mundo ipso distinctum, eumque sapientissimum, pulcherrimum, optimum, etc., quippe qui tantæ pulchritudinis et beneficiorum nobis collatorum est causa providentissima. Quod si contendas, ex hoc solo nondum effici, ut auctor et gubernator hujusmodi ordinis mundani asserendus sit causa prima, quæ materiam ipsam ordinandam creaverit; respondebo etiam si verum foret ex ordine mundano *immediate* non posse concludi creatoris materiæ existentiam, posse tamen *mediate*. In hunc enim modum argumentari licet: Hic auctor mundani ordinis, personalis, sapientissimus, potentissimus, etc., vel est a se, vel ab alio. Si a se, habemus intentum, quia materia mundi ab ente a se primave causa creari debuit: si ab alio, tandem: necessarium esset devenire ad aliquod ens a se, a quo mundi ordinator vel proxime vel remote accepisset quidquid est, et quidquid habet, ac materiam ipsam ordinandam, et a quo dependisset omnino multio.

Ad probationem γ) respondeo, *trans.* Major., *dist.* Minorem. Effectui finito producendo sufficit causa virtusque finita proxime atque *immediate trans.* iterum; saltem *mediate* ac remote, *neg.* Tum *neg.* cons.

Transmissi Majorem, et simili modo transmitti posset tota argumentatio, quia quamvis Deus sit infinitus, necesse tamen non est, ut probetur illius existentia sub conceptu infinitatis, sed sufficit, ut probetur sub conceptu attributi alicujus vere Deo convenientis: conceptus vero auctoris ordinis mundani et gubernatoris vere vulgarissimus est apud omnes, vereque Deo convenit, ut ex dicendis patebit, idque interea vel ex ipsa impietate atheorum manifestum fit. Solemne enim est apud omnes Deum negantes, mundum hunc casu, nullaque ordinante causa, extitisse bilaterare: quod luculento indicio est, eos nomine Dei auctorem mundani ordinis gubernatoremque inficiari. Jam quod Minorem objectionis

attinet, in primis verum non est, omnem finitum effectum posse virtute finita produci, quandoquidem creatio infinitam virtutem postulat, quemadmodum suo loco probabitur, ideoque quilibet effectus actione creativa productus, quantumvis finitus in se sit, causam postulat infinitam. Vera ergo non est universaliter et absolute Minor. Accedit, quod ordo in hoc mundo relucens etiam includit actiones creature rationalis, quæ propter suam libertatem posset perturbationes maximas inducere in rerum mundanarum cursu: quapropter in gubernatore mundi requiritur specialis providentia humani generis; providentia vero hujusmodi specialis, ut sit certa et sapiens, vindicat futurorum quoque eventuum liberorum in quavis hypothese præscientiam, ut ille rerum ordo ex omnibus possibilibus eligatur, qui certo et constanter duraturus sit pro supremi gubernatoris consilio secundum naturalem et quasi spontaneam causarum et effectuum, mediorum ac finium fluxum consecutionemque. Atqui cognitio futurorum liberorum vel contingentium prorsus videtur superare aciem finiti et creati intellectus. Ergo iterum Minor vera non est. Nihilominus quamvis verum foret, omnem quemcumque finitum effectum et hunc ordinem mundanum proxime atque immediate a causa finita posse produci, obiectio nihil evinceret; quia certum est, nullum tandem esse posse in rerum natura effectum, quantumvis imperfectum, quin tandem deveniatur ad causam primam et ens a se, quod infinitum esse loco suo demonstrabitur. Neque vero ad infinitatem cause primæ demonstrandam, necesse est ad effectus ejus attendere, sed sufficit analysin ipsius notionis instituire.

Objic. 2.º Ex ipso conceptu omnipotentia divina ac virtutis infinitæ sequitur, hunc ordinem mundi non esse Deo auctori tribuendum. Ergo argumentum a nobis factum ineptum prorsus est. Probatur antecedens. Nam ens omnipotens per quælibet etiam improporcionata media potest fines quoslibet obtinere; secus enim in quo differret infinita virtus a finita, si egeat, sicut hæc, proportionata media? Atqui si ens omnipotens per quælibet media potest fines quoslibet obtinere, frustra profecto quærit media natura ordinata ad certos fines assequendos. Ergo ordinata, quam cernimus in mundo, causarum et effectuum, mediorum

finiumque series ac dispositio potius probat auctorem, quantumvis sapientem ac perfectum, non tamen esse Deum omnipotentem (1).

Respondeo, *neg.* antecedens. Probationis Majorem *distinguo*. Ens omnipotens per quælibet media potest fines quoslibet obtinere, etiamsi adsit repugnantia essentialis inter media et fines, ne per miraculum quidem vincenda, *neg.*; si non adsit repugnantia *essentialis*, sed tantum naturalis improporcionis, *subdist.*; si velit agere, naturalibus rerum existentis et legibus sese acomodando, *neg.*; si agere velit ex absoluta sua virtute, *trans*. Et *contradistincta* Minore, *neg.* conseq.

Sunt quædam media, quæ non sunt utcumque improporcionata cum quibusdam finibus, sed illos essentialiter excludunt, vel essentialiter pugnant cum illis. Sic v. g. operationes liberæ, metaphysice repugnat, ut procedant a principio materiali: intellectio etiam et generatim actus vitales, saltem immanenter, non possunt procedere a principio extrinseco sine virtute interna ipsius operantis. Quare hujusmodi operationes ne omnipotens quidem causa potest efficere per talia media. Alia vero sunt media, quæ non essentialiter repugnant finibus, sed tantum naturaliter improporcionata sunt, ut v. g. flatus oris ad deturbandum parietem, lutum ad curandam cæcitatem, etc. Et hujusmodi media, quamvis de se inepta ad fines, possunt tamen illos assequi per virtutem omnipotentia divina, quod cum evenit, patrat miraculum. Jam vero quamvis de hujusmodi mediis ac finibus agitur, possit *absolute* ens omnipotens pro sua infinita virtute per media etiam naturaliter improporcionata fines attingere; nullatenus tamen est contra suam omnipotentiam, ut velit, saltem communiter, certis ac proportionatis mediis fines consentaneos assequi, quia hoc non destruit, nec deprimit virtutem infinitam, sed e converso maximopere commendat sapientiam et bonitatem causæ primæ, quæ sic res omnes suis instruit viribus naturalibus, ut unaquamque sineret modo sibi consentaneo agere. Unde præterea ille sequitur præclarus fructus, ut homo naturas peculiare rerum,

(1) Cfr. J. S. Mill. (*Essays on Religion*, pag. 176 seqq.).

quas aliter cognoscere non potuisset, per operationes investiget, varietatem admiretur, ordinem inde resultantem stupeat, et sic velut per totidem scalas ad omnium auctorem, Deum, contemplanandum ascendat.

Objic. 3.º Admisso mundani ordinis auctore, necesse est dicere, omnes quotquot eventus in dies et horas locum habent, quantumvis minimos, v. g. quod aranea nunc muscam telis suis irretiat, ab illo decretos esse. Atqui hoc quis credat? Ergo negandus potius est auctor mundi.

Respondeo, *dist.* Major. Admisso auctore ordinis mundani, omnes eventus ab illo directi dicendi sunt decreto sive approbativo, sive saltem permissivo, *conc.*; præcise approbativo, *neg.* Et *contradistinct.* Minor., *neg.* conseq. Quemadmodum enim inferius dicitur, nihil fieri in mundo potest, nisi concurrente ad actiones causarum secundarum Deo, nec Deus concurrere potest nisi volens ac decernens. Quoniam autem eventus ex operatione agentium liberorum consecuti, alii sunt boni moraliter, alii pravi, hoc inter illos interest, ut Deus bonos quidem decernat probando, malos vero permittat duntaxat aversando ac prohibendo, ne fiant, quamvis nolit omnino concursum suum denegare, si creatura eligat, abutendo libertate sua, præcepta divina violare. Verum de his plura suo loco.

Objic. 4.º Totus hic ordo mundanus casu contingere potuit. Ergo perperam, vel saltem non certo, concluditur existentia sapientis ordinatoris. Probatur antecedens; nam una ex possibilibus combinationibus atomorum vel elementorum mundi casu inter se concurrentium est illa, unde hic præsens ordo extitisset. Ergo saltem si supponamus elementa illa a tota æternitate per æthereum spatium fluitantia, in aliquo ex infinitis gyris coire ita potuerunt absque ulla intentione vel directione, ut hæc mundana corpora hoc pacto disposita et conformata componerent.

Respondeo, *neg.* antecedens. Ad probationem antecedentis, *trans.* anteced., *disting.* conseq.: elementa prima mundi absque ulla ipsorum intentione vel directione coire ita potuerunt, ut hunc ordinem constituerent, *trans.*; absque ullius externi agentis intentione ac directione, *neg.* Ex pluribus enim capitibus nutat objectio. Etenim 1.º elementa ipsa

prima mundi, quoniam supponuntur invicem separata, ut possint in unum coire, necesse est, ut aliunde motum acceperint, prout jam declaratum reliquimus in precedenti paragrapho. Quare nisi supponatur ens aliquod externum, quod motum impressisset atomis vel primis elementis, ex quo jam præsens ordinatio illorum resultaret, *metaphysice repugnat* hic ordo mundanus. 2.º Adhuc non sufficit quilibet motus atomis impressus, ut aliqua vel minima et remotissima hujus ordinis probabilitas adesset. Sumantur duo solum ejusmodi elementa A et B; motus imprimi extrinsecus potuit vel utrique simul, vel alteri tantum, v. g. B, altero stante. Si hoc postremum dicatur, quæ simplicissima hypothesis est, quoniam B moveri quaquaversus potest in infinitas directiones, quot sunt possibles radii ex B tamquam ex communi centro ad omnia spatii puncta procedentes, una duntaxat infinitarum hujusmodi positionum possibilium elementi B apta est ad concursum cum elemento A, reliquæ omnes sunt ineptæ. Ergo si in imprimente motum elemento B abfuit intentio vel consilium concursus, adest una tantum probabilitas contra infinitam probabilitatem, nimirum vera impossibilitas, saltem moralis, concursus duorum atomorum. Si jam utrumque elementum supponatur in motu, crescit infinities, ut per se patet, præcedens impossibilitas concursus. Et hæc quidem impossibilitas adest ex duobus tantum elementis. Atqui innumera sunt elementa mundi. Ergo ex legibus calculi, quem vocant probabilitatum, magis magisque augetur impossibilitas (1). Itaque 3.º ut aliquo modo possent atomi vel elementa mota coire, necesse est, ut vel illa in locis aptis constituerentur, vel certe ut directiones motum ineptæ commutarentur in alias ad concursus aptas; nam sunt infinitæ positiones elementorum possibles et infinitæ motuum directiones, ex quibus impossibilis prorsus est coitio. Atqui nec certam elementa in spatio positionem, nec ullam determinatam motus directionem ex natura sua requirunt. Ergo utrumque ab externa causa debuissent accipere. Quare ut casus utcumque defendatur, dicendum erit vel ens quod elementis mundanis aptam ad concursum positionem ac

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 56, pag. 170.

directionem motus dederit, intelligentiæ expertem fuisse, vel cum intelligentia polleret, temere nulloque consilio egisse in moliendo immani præclarissimoque mundani ordinis opere. Vide itaque, ut manifestissimam et unice rationabilem mundani ordinis causam et explicationem deseras, quot tibi devoranda sunt absurda (1).

Instas. Ad hoc ut ex mundanis elementis aliquis certus ac definitus ordo resultaret, necesse non est, ad externum ordinatorem confugere. Nam possunt elementa illa supponi naturali determinatione ac virtute prædita ad hanc potius, quam ad aliam distinctam dispositionem vel combinationem, quemadmodum ipsa mirabilis organismi fabrica ex interna virtute evolutiva procedit, quin egeat ulla externi intellectus directione.—**Respondeo, neg.** asser. Ad probationem *disting.* assert. Si sermo sit de convenienti motu locali ac de ipsa distributione apta ipsorum elementorum in spatio, *neg.*, quia nullus determinatus motus nec certus locus requiritur præcise ex natura atomorum aut elementorum mundi; sed a causa externa debuit designari. Si sermo sit de operationibus, quas elementa mundi apte collocata efficiant, *subdist.*: et illæ ipsæ insitæ determinationes ac virtutes hanc potius, quam illam dispositionem conformationemve requirentes, necessario postulant causam intelligentem, a qua tandem sint, et adhibeantur ad præconceptum finem ordinis mundani obtinendum, *conc.*; aliter, *neg.* Adsunt sane in mundanis corporibus internæ virtutes ac determinationes, quæ tum certas combinationes ratione affinitatum exposcant, tum etiam in ipso spatio peculiarem quamdam distributionem: ratione suæ indolis ac densitatis; nam aer v. g. superiorem locum, solida inferiorem occupant, et varia corpora æriformia et liquida, ut æquilibrium servent, sponte naturæ ad suam quæque sedem tendunt. Verum primo hæ ipsæ virtutes ac determinationes unde tandem sunt, nisi a causa prima, quæ certe intelligens est? Deinde ut mundana elementa etiam huiusmodi virtutibus ac determinationibus instructa secundum convenientem sibi rationem distribuantur, ac conformentur, debent prius in certo situ ac distantia constitui: pone enim

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 54, pag. 166; num. 56, pag. 170-174.

totum oxygenium in tellure ac totum hydrogenium in sole, quoniam, quæso, modo conficiet aquam? Pone totum ærem in orbe saturni, quomodo poterit terram atmosphæra circumdare? Ergo necesse est agnoscere ordinatorem, qui elementorum naturas, proprietates, virtutes ac proprias determinationes apprime noscens, omnia sapienter eligeret, apteque distribueret, ut secundum peculiarem illorum indolem atque insitas leges in præsentem hunc ordinem in hanc immanem iuxta et pulcherrimam machinam coalescerent. Hoc idem confirmat, nedum probet contrarium, fabrica organismi viventis ab objiciente in exemplum adducta. Quid enim, quæso, prodesset interna vis germinis, ad evolutionem organismi nisi in loco apto illud collocetur, in quo, calore, humore, ac nutrimento concurrentibus, mirabilis texturæ opera per vitalem nutritionem inchoetur, ac perficiatur? Ergo necesse est, ut aliquam causam, huiusmodi adminicula applicantem, agnoscas. Et causæ quidem istæ passim sunt entia intellectu carentia; sed quoniam illæ non possunt *ex sua præcise essentia* esse constitutæ in iis adjunctis, in quibus prædictum officium exequantur, necesse erit ulteriorem aliam causam, a qua eæ dependeant, fateri, donec tandem veniendum sit ad primum ordinatorem, a quo inferioribus causis motus et executio peculiarium ordinum commissa sit. Denique germen, etiam omnibus naturalibus adminiculis juvatum, non posset evolvi, nisi haberet internum principium vitæ ac formationis, quod quidem proxime a parentibus est per generationem, at in primis parentibus non potuit esse nisi ex aliquo auctore et ordinatore extra totam illius speciei seriem posito. Ergo internæ vires ac determinationes in elementis mundi existentes non tollunt necessitatem ordinatoris distincti.

Objic. 5.º Reapse non est ordo in hoc mundo. Nam a) ordo præcipue elucet ex finalitate rerum. Atqui sunt innumera in mundo, quorum nullus est finis, ut v. g. organa rudimentaria in quibusdam viventibus, quæ numquam evolvuntur, tæniæ, parasiti, bacilli pestiferi, morbos mortemque seminantes, demum dolores animalium atque innocentium infantum. ß) Ut de ordine ac de finalitate mundi judicemus, deberemus totum mundum vel certe magnam ejus partem

perspectam habere. Atqui non nisi exiguam valde mundi partem eamque imperfecte novimus. γ) Et quoniam mundus est machina diversas complexa partes ac series rerum, ordo et finalitas constare nequit, donec pateat in primis, quisnam sit finis totius mundi, nam exinde cognoscenda est membrorum ac partium proportio, ac deinde quisnam sint fines peculiares partium, unde videri queat, num apte omnia conspirent ad communem et ultimum finem. Atqui nemo est, qui tantam cognitionem sibi arroget (1). δ) Denique quis dicat, illum sapienter acturum esse, qui, ut leporem feriat in aperto campo, milliones sclopetorum in omnem partem exploderet. Atqui ex recenti scientia physica, simili modo se habet natura. Nam ad species conservandas innumerie gemme, germina et ova gignuntur, ut omnia tandem pereant, paucis exceptis, quibus *casus favet*. Nec aliter ingenia humana pauca, nec sæpe præstantissima, evolvuntur, ac disciplina erudiuntur, plerique sive ex paupertate, sive ex incuria parentum, etc., ignorantia incultuque torpescuntibus. Atqui hæc aliaque id genus probant naturam plerumque a scopo aberrare. Ergo si quando in natura finis attingi videatur, id non ex intentione, sed casu, accidisse cogitandum est (2).

Respondeo, *neg.* assert.

Ad probationem α) *dist.* Minor.: Sunt multa in natura, quorum finis nobis non satis innotescit, *trans.*; quorum reapse nullus sit finis, *neg.*, donec evidenter probetur, quod profecto non probabitur in æternum. Tam manifesti enim sunt fines in innumeris entibus mundi, tam imbecille ingenium hominis tamque imperfecta notitia essentialium, ut nemo possit prudenter negare veram finalitatem naturalium quorumdam entium, ex eo solum, quod illam explicare nesciat; tum quia ordo et finalitas evidentissima in plurimis aliis adeo sapientem prodit auctorem, ut a priori judicandum omnino sit, eum in nulla re oscitanter se gessisse; tum quia ex scientiarum historia notum est, non semel accidisse, ut

(1) Fridericus Schultze apud R. P. Hontheim, op. cit. num. 305.

(2) Cfr. Lange, (apud cl. Hontheim, op. cit. num. 309), et J. S. Mill, *Essays on Religion*, pag. 28 seqq.

quorum diu causæ rationesque latuerant, postea diligentiori studio detegerentur. Ut omittam nunc, aliunde probari, ens a se vel causam primam, quæ auctor est reapse ordinis mundani, esse perfectissimam et infinitam substantiam, quam metaphysice repugnat, quidpiam efficere temere ac sine consilio. Quare licet possint nos latere fines quarundam rerum, non inesse tamen non possunt. Et sic argumentum objectum, si quid probat, hoc unum probat, ex solo mundano ordine non satis innotescere nobis infinitam auctoris perfectionem (1). Itaque organa rudimentaria non sunt reputanda sine destituta, nam possunt inservire vel ad ornatum et honestatem, vel ad ostendendam unitatem ideæ divinæ, vel ad aliquos usus nondum satis perspectos (2). Multitudo illa parasitorum et animalculorum maximopere confert ad demonstrandam varietatem naturarum, et consequenter inexhaustam perfectionem causæ primæ, quam omnes suo quæque modulo imitantur. Quod vero animalcula multa sint cæteris viventibus nociva, non debet te magis perturbare, quam quod sint generatim in mundo viventia nobilissima, quæ nemo adversariorum damnare audeat, canes dico, equos, etc., qui nisi perimendo vitam aliorum, nequeunt suam sustentare. Idipsum dicendum esset, servata proportionem, de tota entium inanimatorum turba, atque adeo de universa mundanorum agentium multitudine; neque enim illa suis affinitatibus et multiplicitate agere fere quidpiam possunt sine aliorum, in quæ agunt, detrimento. Ex quo vides, exemplum parasitorum et animalculorum non esse nisi casum particularem universalis activitatis, quæ perenni sua generationum corruptionumque vicissitudine non parum commendat varietatem, pulchritudinem, mirabilem ordinem mundanæ machinæ (3). Finis vero ulterior eorumdem entium a Deo intentus esse potest respectu hominis, ut eum exerceant in patentia, ut affligant pro peccatis, ut ad plus merendum juvent, ut fluxam rerum terrenarum conditionem moneant, ut ad stabilia in cælis bona quærenda hortentur,

(1) Vide *Cosmolog.* num. 88, pag. 303.

(2) Cfr. *Psycholog.* vol. 1.UM, num. 97, pag. 479.

(3) Vide *Cosmolog.*, num. 16, pag. 65 seqq.

atque a creaturis abstractum ad cunctorum conditorem providumque gubernatorem perducant. Id enim numquam oblivioni tradendum est, esse hominem partem præcipuam et regem hujus adspectabilis mundi, in quo proinde non physici duntaxat et proximiores fines singularum naturarum sint quærendi, sed remotiores etiam, ac præcipue moralis, in eo situs, ut hominem juvet ad cognoscendum et quærendum, Deum sectandamque virtutem. Ad quod profecto mirifice conferre possunt etiam ea ipsa, quæ nociva minusque digna videntur prima fronte in hoc mundo.

Ad probationem β) *neg.* Major. Nam quamvis non totum mundum, sed partem duntaxat eamque exiguam et imperfecte noverimus, in iis paucis tantus splendet ordo, tanta sapientia, ut nos cogat omnino ad sapientissimum potentissimumque asserendum auctorem. Quamvis enim illa pauca sint relate ad illa, quæ ignoramus, absolute tamen sunt multa taliaque omnino, quorum vel rudis et imperfecta consideratio perfectissimæ cause ideam ingerat, et longe excellentiorem conjicere faciat intimarum secretiorumque rationum ignoratio.

Ad probationem γ) *dist.* Major. Constare nequit perfecte ordo et finalitas, donec pateat finis totius mundi, *trans*; constare nequit, quantum sufficit ad cognoscendam existentiam auctoris sapientissimi ac potentissimi, *neg.* Tum *traseat* Minor, et *neg.* conseq. Quamquam accurata cognitio totius ordinis mundani requirat cognitionem et finis ultimi et finium particularium, et hujusmodi cognitio in diversis scientiis nunquam sane perfecte in hac vita comparatur, et quamquam quanto perfectior sit ejusmodi cognitio, eo plenior et illustrior futura sit idea, quam assequi liceat, ordinatoris; sufficit tamen vulgaris et obvia mundi contemplatio, ut statim ordo præclarus appareat, et hic gradus cognitionis quemlibet sana mente hominem persuadebit agnoscere auctorem sapientissimum potentissimumque, prout jam declaravimus, quin spectare debeat plenam et exquisitiorem illam finium particularium et generalium, proximorum remotiorumque notitiam. Necessè ergo neutiquam est, ut ante cognitionem Dei habeatur perfecta cognitio ultimi finis mundi. Post cognitam autem existentiam et attributa Dei demonstratur ultimus finis

mundi (1), et tum porro patet, quam præclare omnia in hac rerum universitate ad illum finem conspirent.

Ad probationem δ) *conc.* Major., *neg.* Minor et paritatem. Nam qui ad ferendum leporem in infinitas directiones scopulorum exploderet, non aliud sane intenderet, quam occidere belluam, quæ cum in uno tantum loco versetur, stulte profecto ageret venator in omnem temere partem explodens, et nihil curans de unico medio apto ad finem assequendum, quod est inquirere, ubinam lateat venatio, et eo duntaxat telum dirigere. At nihil hujusmodi deprehenditur in objecto phænomeno, sed contraria omnia. Nam omnes flores, ova, semina, germina *de se* sunt media aptissima ad novum organismum, qui proinde si non evolatur non est ex illorum ineptitudine, sed vel ex actione contrariorum, vel ex defectu aliarum causarum, quarum concursus necessarius est. Deinde nec Lange nec alii, qui talia objiciunt, unquam probabant omnium germinum, florum, ovorum seminumve *unicum*, vel certe *absolute* intentum a natura, finem esse novi viventis generationem. In primis enim possunt flores et ova seminaque ad alios usus et fines servire, ad speciem et ornatum v. g., ad medicinam et nutrimentum aliorum viventium, etc. Sed etiamsi ad nullum alium finem illa dirigerentur a natura, præterquam in novæ prolis organismum; certo certius est, hunc finem non potuisse a natura neque ab auctore nature *absolute* et *efficaciter* intendi, sed tantam sub ea conditione, ut nempe præsto adessent reliqua adjuncta et concause, quæ sive ad fecundationem ovuli, sive ad evolutionem germinis necessaria sunt. Et quia ejusmodi concause ex aliorum agentium naturalium intervntu impediri sæpe possunt, ne concurrant, ideo plurima germina et flores pereunt, quin ultimum fructum obtineant, quamvis habeant naturalem tendentiam, *quantum est de se*, ad illum obtinendum. Quare absurde concludunt adversarii, casu fieri, ut germina interdum in novum organismum evolantur. Immo vero in eo ipso, quod objiciunt adversarii nostri, nisi cæcutire vellet, novum argumentum evidentissimum intentionis et finalitatis reperirent: nam præcise quia ex intervntu et conflictu tot

(1) Vide *Cosmolog.*, num. 89 seqq., pag. 312, 346.